Թիւ 291 ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԱՆ ՇԱԲԱԹ 1876 ԱՊՐԻԼ 3

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

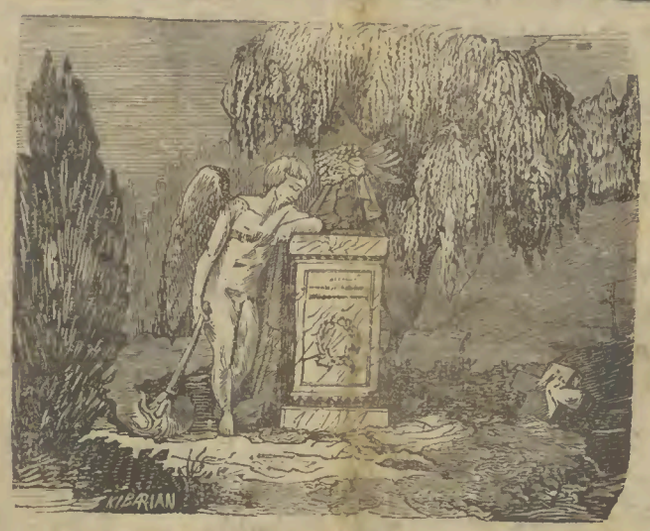

ՅԱԿՈԲԻԿ ԷՖԷՆՏԻ Յ. ՄԿՐԵԱՆ

Գիտութեան բուրաստանին մէջ նոր բացուած ծաղիկ մը, բնութեան ամենէն ընտիր ձիրքերովը օժտեալ, շաբաթ օր խամրեցաւ թառամեցաւ յաւիտենականութեան ծոցն երթալու համար։

Այս ծաղիկն էր Կ. Պոլսոյ Պատրիարքական փոխանորդ Մկրեան Գեր. Տ. Յովհաննէս քահանայի հարազատ որդին ՅԱԿՈԲԻԿ ԷՖԷՆՏԻ ՄԿՐԵԱՆ հեղահամբաւը, հայրենասէր, գիտուն և բարեպաշտ պատանին որ իւր ինն և տասնամեայ գարունը կնքեց պանդուխտ հողի վրայ հայրենի երկրին կարօտովը լցուած։

Հանդուցեալին յուղարկաւորութեան տխուր հանդէսը կատարուեցաւ կիրակի օր ի Մայր եկեղեցին, ուր ներկայ կը գտնուէին Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, Ամեն. Տ. Խաչատուր Ս. Կաթողիկոս, Գեր. Սիմոն եպիսկոպոս, մայրաքաղաքիս եկեղեցեաց քարոզիչ Հարք, Ազգային երեսփոխանք, քաղաքական [illegible] ճան անձինք, լրագրապետք և 5000 ի չափ յուղարկաւորաց խուռն բազմութիւն մը։

Հանդիսին շքեղութեանը մեծ փայլ տրուաւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը որ առանց եկեղեցական զգեստուց դագաղին ետեւէն կը քալէր ի նշան բարեյիշատակ հանգուցեալին վրայ ունեցած հայրական ամբաւ սիրոյն։ Երբ դագաղը Մայր եկեղեցին հասաւ, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը սրտառուչ և իմաստալից դամբանականաւ մը պատուեց հանգուցեալին մարմինը և նորա ծաղիկ հասակի մէջ ունեցած գրական հանճարը, աղնիւ սիրտն ու հոգին դրուատելով, լացաւ և իրեն հետ ամէնքն ալ լացուց։

Մինչեւնոյն շքեղութեամբ և հանդիսիւ հանգուցեալին մարմինը մինչև Լանկա տարուելով, անտի Պալըգլըի գերեզմանատունը փոխադրուեցաւ և հոն ամփոփուեցաւ։

Վաղամեռիկ հանգուցեալին՝ մեր և ամենուն՝ սիրելի ու յարգելի պատանւոյն աղէխորով ծնողաց, ազգականաց և բարեկամաց լացն ու վիշտը անհնար է պատմել, որք հանգուցեալին դագաղին շուրջը բոլորած հրաժեշտի ողբոյն տալով չէին յագենար։

Ամէն ոք որ կը ճանչնար զինքն ի մօտոյ և լաւ հասկցած էր անոր հեզահոգի սիրտը, բազմաբեղուն միտքը և քրիստոնէական աղնիւ զգացումները, անհնար է որ չը խոստովանի թէ նորա կեանքը Ազգին մէջ արժանաւոր գաւակներ յարուցանելու օրինակ և առաջնորդ կրնայ ըլլալ։

Սա Պաղչէճիկի՝ իւր հայրենի երկրին աղքատիկ վարժարանին մէջ նախնական ուսմունքն առնելէն վերջը 1869ին մայրաքաղաքս եկաւ և իւր ծնողաց որդեդորով խնամոց ներքև Խասգիւղի Շահ-Նուպար վարժարանը մտաւ աշակերտելու համար, ուր երեք տարի ամբողջ դիշեր և ցերեկ, անդուլ և անքուն ուսման պարապելով, հիւանդութեան փոքրիկ նշաններ սկսան տեսնուիլ վրան, ինչպէս սովորական է տեսնել յոգնաջան տքնութեամբք վաստակելոց վրայ։ Այս պատճառաւ թողուց վարժարանք, որ շատ ծանր էր իր սրտին և զոր յանչափս կը սիրէր իբր գիտութեան խանձարուր։

Շահ-Նուպար վարժարանի դասատուք և ուսանողք ցաւեցան և շատ ցաւեցան այսպիսի ուսումնասէր աշակերտէ և հեզահամբաւոյր ընկերէ մը բաժնուելնուն վրայ. ուստի շատ անգամ այցելութեան կուգային իրեն և վարժարանի վիճակին վրայ կը խորհրդակցէին։ Սա անմիջապէս սկսաւ հեռաւոր երկիրներ գտնուող գիտնական անձանց հետ թղթակցութեամբք յարաբերութիւն հաստատել, ինչպէս են Ռուսաստան ծերունի Գաբրիել Պատկանեանի և Տփխիսի ազգային լրագրապետաց, և ուրիշ գիտնական ազգայնոց հետ, որոնք հանգուցեալին տաղանդը, հայրենասիրական զգացումները, վառվռուն երեւակայութիւնը տեսնելով և Կ. Պոլսոյ ազգային լրագրաց մէջ մերթ ընդ մերթ նորա բանասիրական, պատմական, հնախօսական [illegible] կը հիանային և պատիւ կը համարէին այնպիսի մատաղատունկ բայց հանճարալից պատանւոյ մը հետ բարեկամութիւն հաստատել։

Հանդուցեալը վարժարանէն մեկնելէն վերջը ամբողջ չորս տարի կեանք ունեցաւ. իւր հիւանդագին աւուրց մէջ երբէք գրիչը չէր թողուր, զի միտքը բազմաբեղուն էր և կուզէր դուրս տալ ինչ որ կերկնէր։ Ամենեւին չէր յոգներ և ոչ իսկ կը ձանձրանար գրելէ. շատ անգամ Ազգին ներկայ վիճակին և ապագային վրայ խորհրդածելով կը ցաւէր և դեղ դարման կը մտածէր. բոլոր այցելուները անխտիր կը յարգէր ու կը պատուէր, և զինքը միանգամ տեսնողները՝ ալ այնուհետև բարեկամ կը ելլային իրեն։ Հիւանդութիւնը օր օրի կը սաստկանար, բայց նա կը ժպտէր ու կսփսփէր երբ գրիչը ձեռքը կառնուր կամ երբ նոր երկասիրութիւն մը ցուցնէին իրեն, մանաւանդ երբ Խրիմեան սրբազանի կամ Ծերունի Պատկանեանի գրչէն ելած ըլլար այդ, ղորս յանչափս կը սիրէր և մինչև իսկ կը պաշտէր։

Այսպիսի գրամոլ կեանք մը ի հարկէ պիտի ծանրացնէր իւր հիւանդագին վիճակը որ անդարմանելի ըլլալուն նշանները ցուցնել սկսած էր. այնպէս որ բժիշկները գրելէ և վերծանութենէ բոլորովին արգիլեցին զինքը. սակայն նա չը լսեց բժշկաց խորհրդատու ձայնին և սկսաւ երկասիրութեան մը խմբագրութեամբը զբաղիլ և այս եղաւ «Նախաշաւիղ դիտութեանց և արուեստից» անուն ընտիր մատենիկը, որ մեռնելէն 10 օր առաջ ի լոյս ելաւ և կարծես իւր հիւանդագին տառապանաց մէջ մեծ մխիթարութիւն տուաւ։

Այնուհետև սկսաւ բազմաչարչար կեանք մը վարել, տուայտեցաւ և հիւծեցաւ. բայց նոյն իսկ անկողնին մէջ լրագիր կը վնտռէր և կը կարդար և եթէ մերժէին կամ դժկամակէին, կուլար և կը հառաչէր։ Շատ անգամ իւր վիճակին վրայ կը խորհրդածէր և բոյժ ու դարման կորոնէր. բայց միանգամայն չէր մոռնար իւր աղեկէզ ծնողքն ու ազգականները մխիթարել որոնք դիշեր ցերեկ իւր մահիճը շրջապատած ի սրտէ կողբային նորա այս յուսահատական վիճակին վրայ։ Վերջապէս չորեքշաբթի օրէն սկսաւ սրտաճմլիկ խօսքեր ընել իւր ծնողացը, յաժարակամ հաղորդութիւն, աղօթք և հրաւիրել, զԱստուած օգնութեան կանչել և անոր գթութիւնն իր վրայ ու օրհնութիւնն իւր ընտանեաց վրայ հայցել։

Սակայն մարդկային ամէն ջանք և աշխատութիւն անօգուտ եղան. անողոք մահն արդէն մօտեցած և իւր աւարն առնել տանելու պատրաստուած էր. շաբաթ առաւօտ իւր սիրելի ծնողքը և սիրասուն քոյրերն, եղբայրներն ու ազգականները քովէն չը հեռացուց և քրիստոնէական ու որդիական զգացմամբ վառուած զամէնքը մի առ մի գրկեց, համբուրեց և աղօթքի հրաւիրեց։ Շատ սրտաշարժ և տխուր էր այս տեսարանը. ինքն արդէն գունաթափ եղած, հիւանդականութեան յուսով լցուած ամէնքն աւելի խօսեցաւ անոնց հետ, մխիթարութիւններ ուղղեց և երկնային ուղեւորի թեւեր առնելով ժամը 5 ին իր ծաղիկ կենաց գարունը կնքեց ճշմարիտ հաւատացեալի մը յուսալիր հոգւովը, անվհատ սրտիւ և անխռով մտքով։

Մարդ չկրնար իր արցունքը բռնել, երբ իւր կենաց վերջին վայրկեաններուն մէջ բրած խօսքերը լսէ կամ կարդայ։

«Հայրիկս և մայրիկս, մրմնջեց հրեշտակա-
«տեսիլ պատանին, մի՛ լայք, այսուհետև,
«այլ աղօթեցէ՛ք. ամպերուն մէջէն զՅիսուս
«կը տեսնեմ՝ որ կը վերակոչէ զիս. ես չեմ մեռ-
«նիր, այլ նոր կեանք մը կսկսիմ յաւիտե-
«նականութեան մէջ։ Աղօթեցէ՛ք, ո՛ւր որ ալ
«լինիք, եկեղեցեաց մէջ, հրապարակներու
«վրայ և տուներու մէջ. ձեզի յիշատակ կը
«թողում երկասիրած մատենիկս, որպէս զի
«անով յիշէք զիս։

«Հայրի՛կս, 17 տարեկան հասակէս ի վեր
«սկսայ քեզի օգնել Մկրեան բազմաճիւղ
«դերդաստանին խնամք տանելու համար.
«բայց բազդէ չը թողուց. հիմայ երկնային
«ջրով կը պապակիմ և կերթամ ծարաւս լե-
«ցընելու։

«Երկնից երանութեան մէջ տեղ պատ-
«րաստուած է ինձ, ես կը տեսնեմ զայդ,
«ուստի կերթամ յանմահութիւն։

«Հայրի՛կ, Ձեզ կը թողում խել մը գրու-
«թիւններ, պիտանիները պահեցէք, ան-
«պէտները նետեցէք. իսկ քերական մ՚ու-
«նիմ չինած, ինչպէս կուզէք, այնպէս ը-
«րէք։ Դուք մեծ մարդ էք ինձի համար,
«զի ծնողական պարտաւորութենէն աւելին
«ըրիք, ամէն խնամք տարիք, կրթեցիք և
«մեծցուցիք զիս։

«Իսկ դուք, քոյրեր և եղբայրներ, հնա-
«զանդ եղի՛ք իրարու, սիրեցէ՛ք զիրար,
«ինչպէս ես զձեզ սիրեցի միշտ. մի՛ լաք վա-
«ղաթառամ զաւակի և եղբօր մը վրայ զոր
«կը կորսնցնէք յաշխարհի, բայց նա կեն-
«դանի է միշտ յերկինս»։

Ամեն. Խրիմեան սրբազան և Մեծ. Նշան Էջիէնտի Օտեան հետեւեալ երկու միխիթարական սրտաշարժ գրերը ուղղած են առ Գեր. Տ. Յովհաննէս քահանայ Մկրեան։

« Որդեկորոյս Հայր

Գարնան ղուարթաբեր առաւօտ էր, Ծաղկազարդի տօն էր. մինչդեռ աշխարհ կը ծաղկազարդէր, քո ծաղիկդ խամրեցաւ, ո՜հ, և մինչ մանկտին ձիթաստանեայց լերան վրայ ովսաննա՛յ կերգէր, մինչ եկեղեցին կը հրճուէր, դու զՅակոբիկդ կուլաս, և ինձ դոյժ կուտաս որ իբրև զՀայրդ կը սիրէի զինքն և ո՛վ չէր սիրէր այդ աննման հայ զաւակդ, որ իւր ամեն աղնիւ ձիրքերով սիրելի եղած էր ամենուն։

Եւ գիտեմ, դու անհնարին կը վշտակրիս և կը խորովիս թէ ինչո՞ւ համար շուտ խամրեցաւ նորաբոյս դարնան ծաղիկդ։ Դու կը հաւատա՞ս, Հայր, թէ ծառերու և ծաղիկներու զարդարիչ մշակը՝ երկնից նախախնամութիւնն է. և նա է որ մահկանացուաց աշխարհէն կը տեղափոխէ՝ անմահութեան աշխարհին և դրախտին մէջ կը տնկէ. և ո՛վ կարող է կամ իրաւունք ունի նախախնամողին ձեռք բռնել. որ իսկապէս ծաղիկներուն դարմանիչ տէրն է։

Մի քանի օր յառաջ զՅակոբիկդ տեսայ, օրահասին մօտ էր, նա գիտես թէ կը կռուէր իւր անձին դէմ և երկնից դէմ կը ոգորէր. հոգին ներքուստ կը հեծէր, շրթունքները կափկափելով կը պաղատէր. « Տէ՛ր իմ, կասէր, դեռ մատաղ մանո՛ւկ եմ, նոր եկայ աշխարհը, թող ո՛ր տեսնեմ [illegible] ռեմ, առաքինութեան ասպարէզ նոր մտեր եմ, հայրենիք կը սիրեմ, յառաջադիմութիւն կը սիրեմ. ո՜հ, մրցանակս մնաց, թոյլ տուր ապրիմ, նպատակիս հասնիմ, մրցանակս առնում և ապա մեռնիմ։ Յառաջադիմութեան սիրահար Յակոբը, ա՜հ, մինչև քո տագնապին և մահուն օրը գիր սիրեցիր, գրիչ սիրեցիր և յառաջադիմութեան կտրօտով մեռար։ Յակոբիկին դրիչը՝ ձեռք տուէք, այնպէս դրէք ի գերեզման. թո՛ղ երթայ երկնից դպրութեան մարանը, հրեշտակներու հետ պարապի, երգէ ու գրէ։

Հայր, կաղաչեմ, Հայրիկէն ողջոյն տուր Յակոբիկիդ. ես չեմ կարող ժամանել և չեմ հանդուրժել նորա դագաղը տեսնալ։ Համբուրէ այն պայծառ ճակատը. որ յառաջդիմութեան նշան կուտար և մահուան ժանտ ձեռք եղծեց զայն։ Համբուրէ այն գրասէր աչերը որ, ընթերցմանէն լուսանուաղէր էր. և գիտեմ թէ քանի՞ անձկութեամբ կսպասէր, որ իւր վաստակաւոր մատանց երկասիրութիւնը տեսնայ և այնպէս մեռնի և միթէ ուխտէ՞ր էր, հայոց մանկտւոյն ընծայ մը տալ և մնաս բարով ասել։

Սորա համար, Հայր, քո վիշտն անկշիռ է և ո՛վ կարող է զքեզ և քո ցաւերդ սփոփել։

Այլ միխիթարեա՛ց, միխիթարեա՛ց, դու քահանայ Տեառն ես. քահանայ ես Քրիստոսի եկեղեցւոյն. անմահութիւն և արքայութիւն կը քարոզես. ձեր մեծ կոչումն է, որ սգաւորները միխիթարես։ Ուստի դնա սեղանւոյն առաջ զոր կը պաշտես [դու։ դու ձեռներդ վերամբարձ տարածէ. լի հաւատով դոչէ Ողորմեարանին վերօրհնութիւնը։

« Փա՛ռք քեզ Աստուած, փա՛ռք քեզ, յաղագս ամենայնի ». դարձիր ի տուն, սփոփէ Յակոբիկին սգամեռ մայրիկը, որ քան զքեզ առաւել կաղէկիզի և կը մորմոքի. զի մայր է. և մօր դորովն անհուն է։

1876 Մարտ 28 Վշտակից Քեզ
Գուզկունճուզ ՀԱՅՐԻԿ

«Առ որդեկորոյս Հայրն

Գեր. Տ. Յովհաննէս քահնյ. Մկրտեան փոխանորդ Ս. Պատրիարքի Կոստանդնուպօլսոյ

Սիրելի բարեկամ

Ժամերը կը սահին կ՚անհետին քամակից, ժամանակը միշտ յառաջ կը սողայ յարատև. այս տեւողութիւնն է յաւիտենականութիւն։

Յաւիտենականութիւնը անսահման է. ինչ որ յաւիտենական չէ՝ սահմանաւոր է։ Սահման ամենուրեք –մարդուս կեանքն ալ սահման մ՚ունի և այս սահմանը անսահման է, յորմէ կը հետեւի տարաժամ մահը։

Արդէն ըսած եմ, « մեռնիլը ապրիլ է » մարդս որ միանգամ ծնած է՝ պէտք է յաւիտեան ապրի. ապրելու համար վաղ կամ անագան պէտք է մեռնիլ. « կայ միանգամ մարդոյ մեռանիլ »։

Գերեզմանը կեանքին արդանդն է, ո՛ւրկէ կը ծնի անմահութիւն. ա՛լ գերեզմանը փոս մը չէ. բով մ՚է ո՛ւր տեղ կը ձուլի յաւիտենականութիւն։ Գերեզմանը արդի աշխարհին և անդրաշխարհին սահմանակէտն է, պէտք [illegible] ապրելոյ։

Հրեղէն է կառքը և լուսեղէն երիվարը, անմարմին հրեշտակը կը վարէ սանձը։ Այս է ահա՛ այս աշխարհէն մեկնող անցորդին կարաւանը։ Ո՞ւր կերթայ այս անցորդը. – չենք գիտեր – « ի տան հօր իմոյ օթեւանք բազումք են »։ Սակայն նախասահմանեալ օթեւակ մ՚ունի այս անցորդը, պէտք է հանգչի իր կայարանը։

Ամենայն ինչ կընթանայ, անցորդն ալ իր ճամբան կը յորդէ։ Մի՛ կական և հեծեծանք արձակէր ուղղորդ որդւոյդ ետեւէն. « թոյլ տուք մանկըտոյդ գալ առ իս » ըսաւ Քրիստոս։ Մի՛ արգելուր Սիրելի որդեակդ երկնաւոր հօր յանդիման լինելոյ. այլ արդիլէ՛ և սփոփէ՛ քու արտասուանքդ ու հառաչանքդ և բանն Աստուծոյ քեզի ըլլայ միշտ միխիթար « եթէ մեռանիցի, բազում արդիւնս առնէ »։

Մաղթեմ ի Տեառնէ կալ Ինալ քեզ ընդ երկայն աւուրս հանդերձ ամենայն պարագայիւք։

Անձնուէր բարեկամդ
Օրթաքէոյ Ն. ՕՏԵԱՆ
28 մարտ 1876

Ցունաց Ս. Պատրիարք Հօր կողմանէ աւագ քահանայ մը և Զօլագեան Տիմիթրիոս էֆէնտի Գեր. Տ. Մկրեան որդեկորոյս Հօր այցելութիւն ընելով, նորա որդւոյն տարաժամ մահուան վրայ ցաւակցութիւն յայտնեցին։

— Ի խնդրոյ Բ. Դրան Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կողմանէ հեռագիր ղարնուեցաւ Տիգրանակերտի Առաջնորդական Տեղապահ Տ. Փիլիպոս վարդապետի, որպէս զի յետ Ս. Զատկի անմիջապէս Պոլիս դայ։

— Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը թագրիր դրեց առ Բ. Դուռն, որպէս զի Իզմիրի Ազգ. տօմարները Տ. Գէորգ քահանային յանձնուին և նորընտիր երեսփոխանական ժողովն իր նիստը կատարէ։

— Բերայի ազգային դերեզմանատան մէջ կառուցանելի վարժարանին շինութեան կայսերական իրատէն եւլած ըլլալով, յետ Ս. Զատկի շինութեան գործին սկզբնաւորութիւն պիտի ըլլայ։

Ազգային ժողովը ուրբաթ օր իր վերջին նիստն ընելով ի Ղալաթիա, Աղթամարայ կաթողիկոսական խընդրոյն վրայ երկարատև վիճաբանութենէ մը վերջը հետեւեալ որոշումն ըրաւ, որմէ վերջը ժողովն իր նիստը փակեց առ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն և առ Մայր դիւանն սրտագին շնորհակալութիւն յայտնելով։

Ազգ. ժողովը կորոշէ

1. Ըստ որում Բ. Դրան դրերը Աղթամարայ Խաչատուր կաթուղիկոսին անպարտութեան վճիռ չեն կրնար նկատուիլ,

2. Ըստ որում Բ. Դուռն իր կողմէն դատաքննութեան շարունակութիւնն անկարելի հրատարակելով, յանձնարարութիւն կընէ Ազգին սոյն խնդիրը խղճով քննել և արդիւնքն ու Ազգին կարծիքն իրեն հաղորդել։

3. Ըստ որում Համադուսար Եկեղեցական ժողովը կը յայտարարէ թէ Խաչատուր Կաթողիկոսին անպարտ ըլլալն անոր երդմամբն համոզուած է,

Պատասխանել Վարչութեան Ս. Նախագահին որ Բ. Դրան հրամանա[illegible] Կաթողիկոսին հարև անպարտութեան վճիռ չեն կրնար նկատուիլ, և պէտք է Համադուսար եկեղեցական ժողովի կողմէն սոյն խնդրոյն վրայ կատարուած դատաւորական գործողութիւնը Բ. Դրան հաղորդուի և խնդրուի որ բացարձակապէս յայտնէ թէ « սոյն գործողութիւնը Խաչատուր Կաթողիկոսն անպարտ վճռելու բաւական կը համարի՞ թէ ոչ ». և եթէ չհամարիր, շնորհ ընէ Բ. Դուռն խընդրոյն քննութիւնն ինքն ընել և պէտք եղած վճիռը տալ։

Հոս կը դնեմք Ազգ. ժողովոյ վերջին նիստին փակման ատեն Ասլանեան վսեմափայլ Յատենի փաշայի խօսած հմտառօտ, բայց իմաստալից ատենախօսութիւնը։

« Տեա՛ր իմ.

« Հասանք այն վայրկենին, ուր « մեր խորհրդարանական տարեկան « շրջանը բոլորելով ըստ կանոնի խոր- « հրդարանս պիտի փակուի մէկ ամ- « սուան համար։ Ներեցէ՛ք որ ակ- « նարկ մը նետենք մեր միամեայ ան- « ցեալին վրայ, որպէս զի տեսնենք « թէ ի՞նչ գործեցինք, և ի՞նչ ու- « նինք ընելիք ապագային։

« Մեր անցեալը փառաւոր չէ՛, « բայց լի՛ է աշխատութեամբ, զե- « ղուն և թաթաղուն։ Ազգ. դոր- « ծոց սահմանադրական ընթացիքը « մէջ մեր պարտականութիւնն է « վարչութեան համարառութիւն ը- « նել, տարեկան ելեւմուտքը սահ- « մանել, և օրէնսդրական ամեն ու « վարչական ծանր խնդիրները լու- « ծել. մեք ասոնցմէ ըրինք ի՛նչ որ « կրցանք, և չկրցածնուս համար « ցուցինք ուղղութիւն, ինչպէս որ « արժան էր, և տուինք յորդոր և « խրախոյս ո՛ւր որ անկ էր։

« Եթէ անցեալն ապագային առ- « հաւատչեայն կրնայ ըլլալ, ես յոյս « ունիմ որ առաջիկայ տարւոյ շրջա- « նին մէջ ժողովը խորհրդարանական « ձեւին աւելի կերպաւորուելով, իր « պարտաւորութիւնները պիտի կա- « տարէ գլխովին և ամբողջապէս, « և նո՛յնպէս որպէս վայել է սահ- « մանադրեալ ժողովոց։ Ես կը հա- « մարձակիմ հաւատել այժմէն Ձեզ, « Տեա՛ր, որ եթէ մեք այսպէս յա- « բատեւենք, ոչ միայն մեր կանոնա- « դրութեան կատարելապէս ընտե- « լանալով, պիտի սովրիմք օրինաւոր, « խաղաղ և ճոխ նիստեր ընել, ա- « տենախօսութեան բեմէն՝ խնդրէն « դուրս չելնել, և ատենապետու- « թեան աթոռէն խնդրոյն մէջ չը « մտնել, այլ և վարչութեան հետ « յարաբերութիւններս աւելի հաշտ « և հարթ վիճակի մը պիտի վերած- « ուի։ Նա պիտի սովրի տեսնել ի « մեզ՝ ոչ իր խորհրդականն, այլ հըս- « կողն իր գործոց և նախանձախըն- « դիր հարցանողն. և մեք ի նմա « պիտի նկատեմք ո՛չ մեր սպասար- « կու պաշտօնեայն, այլ մեր քաղա- « քական և կրօնական գերիշխանու- « թեանց և ազգին ընդհանրու- « թեան առընչութեանց պաշտօնա- « կան միջնորդն ու արթուն տնօրէնն « ազատ՝ իր խմաստութեան շրջանա- « կին մէջ գործելու, և միշտ պատ- « րաստ՝ իր սահմանադրական պա- « րագային մէջ պատասխանելու և « պաշտպանելու իր արարքը, միան- « գամայն ազգին պատիւն ու շահե- « ը։

« Ա՛յս է Սահմանադրութեան հո- « գին, և այս կը տրամադրեն անոր « տառերը՝ հասկցողին, զոր աւելի « ճշդութեամբ և առաւել արդիւն- « քով գործադրել մաղթելով առա- « ջիկայ նոր տարւոյ խորհրդարանին, « կը խնդրեմ Սրբազան Նախագահէն՝ « օրհնել և փակել այս տարուանը։»

Պրուսայէն հետեւեալը կդրեն մեզ։

«Քաղաքիս Հայ հասարակութիւնը թէև գեղեցկադիր և վայելուչ վարժարան մը ունի արդի վերհափառ Գէորգ Դ. Կաթուղիկոսին առաջնորդութեան օրով շինուած, սակայն այդ վարժարանը երկու սեռի աշակերտաց ալ չի կրնալով բաւել, վերջերս Թաղ. խորհրդոյ Մեծ. անդամք և վարժարանին Պատուարժան Հոգաբարձութիւնը միաբանելով աղջկանց վարժարան ըլլալու յարմար շէնք մը գնած էին։ Ահա այս գնման ծախուց մի մասը գոցելու համար հանգանակութեան մի պետքն դդացուելով, այդ առթիւ ալ հանդէս մ՚ընել արժան դատուեցաւ։ Հետեւաբար մարտ 21 ի կիրակի օրը մի վայելուչ դպրոցական հանդէս ունեցանք։ Ս. Գէորգայ պատկերը, որ վարժարանի մեծ սրահին ճակատը դրուած է միշտ, եթէ մի քիչ աչերը ասդին դարձուներ, պիտի տեսներ հոն ժողուուած բաւական թուով ամեն կարգի ազգայիններ, և վիճակիս բարեխնամ առաջնորդ Տ. Բարթուղիմէոս Արքեպիսկոպոսը որ հանդիսին կը նախագահէր, իր քովը ունենալով փոխ–առաջնորդ Արժ. Տ. Արիստակէս Ծայրագոյն վարդապետն

վանքիեան և շրջապատեալ թաղական ու Հոգաբարձու էֆէնտիներուն մի մասէն։ Բնականաբար քաղցրանուագ երգեր երգուեցան երկու սեռի աշակերտներէ, և ճառեր ալ կարդացուեցան, որոց մէջ նշանաւոր էր վարժարանին Ա. Դասատու Էլմասեալ էֆէնտիի կարդացածէն զատ, փոխանորդ Ս. Հօր կարդացածը, ուր Ռուս մի բանաստեղծէ մէջ բերուած երեք տարբեր կենդանիներէ լծեալ կառքի մ'օրինակաւը խիստ լաւ բացատրուած էր, թէ ինչպէս անկարելի պիտի ըլլար ազգային գործոց աղատ թռիչը, եթէ ամենոք միայն իր առանձին դաղափարին համեմատ ուղէր գործ տեսնել։

«Հանդէսը գոցուեցաւ բարեխնամ առաջնորդ դերապատիւ Ս. Հօր մի իմաստալից ատենախօսութեամբը։ Սոյն ատենախօսութենէն անմիջապէս ետքը հանդանակութեան սկսուելով բաւական մեծ գումար մ'ստորագրուեցաւ ներկայ եղողներէն։ Զը մոռնամ ըսելու թէ կարդացուած ճառերուն ամենն ալ աւուր պաշտաճի էին և ի մօտոյ կամ ի հեռուստ կը շնորհաւորէին զազգը փափուկ սեռին յատկացեալ նոր բացուելիք վարժարանին նկատմամբ և խնդակցէին առաջնորդ Դեր. Ս. Հօր իգական սեռի ուսմանց ապագայ տաճարը իր անուամբը Ս. Բարթուղիմէոսեան կոչուիլ որոշուած ըլլալուն համար, ինչպէս որ սխրալի մի համադիպութեամբ մանչերու վարժարանն ալ Ս. Գէորգեան կոչուած էր Նորին Սրբազնութեան հոգեծնող վեհ. Հօր Գէորք Դ. Կաթուղիկոսի անուամբը։ Հանդիսէն ետք առաջնորդ Սրբազանը ազգային երևելիներէն մի քանի հոգի հետը առած նոր վարժարանը աչքէ անցուցանելու գնացին, և անմիջապէս հրամաններ տուուեցան որ վերջնական նորոգութիւնքը սկսուին միւս օրը։ Ներեցէք որ ձեր լրագրոյն 289 րդ. թուոյն մի սխալն ուղղեմ. Ա. երեսին 3 րդ. սիւնակին մէջ տեղւոյս Ուսումնասիրաց ընկերութեան համար խօսուած ատեն 7–8 ամիս առաջ կազմուած է ըսուած է, պէտք էր ըսուիլ 12 տարի առաջ։»

Բինկեանէն՝

. . . Խմբագիր

Լևոն՝ որոյ ստորագրութեան տակ միշտ Ասլանեան Մարտիրոս աղայի ականջները կերևան, փունջ լրագրոյ 1060 թուով դարձեալ երևան կուգայ՝ հաւատացնել ջանալու անշուշտ զինքը չի ճանչցողներու որ իր գրածները խղճիւ և անաչառ են։

Մեք՝ նորա խիղճն ու անաչառութիւնը մի բանադատութեան բովէ անցունելով, մեր նախորդ գրածի մէջ նշաւակեցինք զայն. մեր բրածը ո՛չ ենթադրական տրամաբանութիւն էր և ոչ այլ ինչ, այլ իր ստութիւնները իր հակասութիւններով ցցունելու մի քննադատական եղանակ։ Մեք եթէ կուզեմք միանգամ ևս դրել՝ վասն զի՝ կուզեմք ցոյց տալ զի մեր գրածներու մի մասը անպատասխանի թողլէ վերջ, առանց ուղղակի բան մը պատասխանելու կամ ցրելու ինչպէս քանի մը ճշմարտակութիւններ ընելով՝ խնդիր լքանելու իմաստակութեանց մէջ թարթափեր է։

Լևոն՝ որովհետև եկեղեցւոյ արարողութիւնք վարձիւք ընել կուտայ, ըսաւ, փոխանակ մի օրէնք ցոյց տալու մեզ, որով եկեղեցին իր արարողութեանց կարգն անցուցած ըլլայ հարսին ու փեսին ևն. առջևէն մանկանց երդելով երթալը, հայհոյանաց մի տարափ կը տեղայ մեր վրայ, զայն բոլորովին արդիլած չըլլալնուս «Բենկեանցիք այնչափ տգէտ ու նախապաշարեալ չեն» ըսելով։ Բենկացւոյն այս մասին ունեցած նախապաշարումը թէև մեր տեսրակները և քահանայից ալ այդ հանդէսներու զգեստաւորեալ ուղեկից ըլլալը իրմէ լաւ կապացուցանեն, սակայն Լևոն պարտի գիտնալ որ եթէ Բենկացին մեզ անկախութիւն տուած է՝ ոչ թէ իրեն նախապաշարեալ սովորութիւնները ջնջելու, այլ Լևոնի պէս անպիտան վարժապետները դպրոցի մէջ չընդունելու և Ասլանեան Մարտիրոս աղայի պէս չօրպաճիներու դպրոցը խանդարել չի տալու։

Լևոն՝ հասարակաց մէջ խռովութիւն կայ ըսելն ապացուցանելու համար խռովութիւնն երկուքի կը բաժնէ. արտաքինը Ասլանեան Նազարէթ և ներքինն ալ քանի մը մարդու սրտի մէջ գաղտնի է եղեր և ծածկագիտին Լևոնի միայն յայտնի. այս իմաստական քաշկռտուքները մեր խռովութիւն չիկայ ըսելէն և իր ծանծաղամտութենէ զատ ուրիշ բան չեն ապացուցաներ։ Սակայն այս երևակայած խռովութիւնն արդարացուցնելու համար իր փափուկ խիղճն ու մեր հակառակորդի Հայրենիքի 274 թուով գրած ստութիւններէ զատ ուրիշ փաստ չի բերեր, և ի վերայ այսր ամենայնի քննութեան տեղեկագիրը խարդախեր է, կըսէ. այս սուտն ալ խայտառակելու համար կը հրաւիրեմ որ ուզողը տանի մեր գրածները այն բնագրի հետ բաղդատէ դրպրոցը և եթէ յարմար գտնայ, անոր՝ Լևոնի մեռած խղճին մի մի ողորմի թող ըսէ։

Լևոն՝ մեզ նկատմամբ իր երևակայած յամառութեան համար մեր տուած հերքումն չկրնալով ցրել, կը ղիջանի ինքն իր խօսքը ջրելու և զբրպարտած ըլլալը լռելեայն խոստովանելու, այո՛, ըսելով, որովհետև թաղականի վկայութեան յեցած է։

Լևոն՝ մինչդեռ Օրագրոյ 1617 թուով ինքզինք ակնարկելով Բենկայի դպրոցի մէջ վարժապետ չըլլալուն «խեղճը, անզօրը կընկճի ու կը տառապի» կըսէր, հիմակ ալ ելեր անձնական շահու համար զինեալ չըլլալը կուրանայ և ասոր ապացոյց ալ իր հայրենասիրութիւնն ու մաքուր խիղճը դարձեալ առաջ կը նետէ։ Ի՞նչ կը նշանակեն ասոնք. ո՞չ ապաքէն իր ըսածները զինք կը մատնեն ու կը դատապարտեն. զմեզ չի ճանչցողներ մեր գրածները ճշմարտութիւններ կը կարծեն եղեր. –յանցա՞նք է այդ ինձ. զմեզ ճանչցողներն ալ ճարտար կըսեն եղեր մեր դէմի. –փա՞ստ է այդ միթէ։

Թող Լևոն իր Ասլանեանները տանի և Արարատայ դաշտի վրայ չաստուածացնէ և առ այն մեր թերահաւատութիւնը կշտամբելու և զմեզ կամապաշտ անուանելու համար դիցաբանութիւններ յօրինէ, թող ինքզինք հարիւր տեսակ պատուանուններով մկրտէ և Լուսինեանի անուանակիրն ըլլալու սնապարծութիւնը մէջ բերէ. վա՛յ, եթէ Լուսինեանի առաքինութեանց ալ բաժանակից ըլլար, զի եթէ ամեն Լուսինեանի անուանակիր ողջախոհ ըլլար՝ Լևոններ Քրիստոսի եկեղեցին չէին պառակտեր, և դու ալ այսօր, Պ. Լևոն, մեր հաւատոյ հանդանակը և Աստուածաշունչը Տիվրիկոյ եկեղեցւոյ մէջ թուրքերէն կարդացնելու համար յունվար 5ի խռովութիւնը չէիր հաներ։ Սակայն քանի՞ի կարժեն առանց փաստի և ապացոյցի հազար ու մէկ տեսակ սին խօսքերդ։

Դու՝ Պ. Լևոն, որ Լուսինեանի անուանակիրը չկոչուած՝ Բենկայի եկեղեցւոյն մէջ Աստուր անունով մկրտուած ես և Պետրոս Ցովկիին դէն ես, և այսօր ալ վասն բաղում մեղաց մերոց՝ Տիվրիկի վարժապետութիւն կընես. դու՝ որ Բենկայի դպրոցին դասատուութեան պաշտօնի փարիսեցիական տրամաբանութեամբ զքեզ անարժան կը ցուցնես՝ սակայն Կամարակապի դպրոցին մէջ ուր Բենկայի դպրոցին կրկինը ծախս կըլլար, ի՞նչ պատուղ հասուցիր այն երեք տարուան միջոցին՝ ուր Ա. դասատուի պաշտօն կատարելը երբէք քո մաքուր խղճի չդպաւ։

Դուք զձեզ հոն դիտուն ծախելով՝ վատնեցիք ժամանակը որ դին չունի. յումպէտս ոչնչացան Կամարակապցւոյն 60ի չափ աղնիւ ոսկիները՝ որ ձեր տարեկան վարձքն էր. և անոր դեռաբողբոջ սերնդեան կեանքը դպրոցի մէջ ստուերի պէս անցաւ... Կամարակապցոյն հայրենասէր մասը ձեզ դէմ զինեցաւ, ձայներ բարձրացան, հրատարակութիւններ եղան և ամբողջ գիւղն երեք տարի խռովութեանց մէջ ծփաց, բայց ձեր մաքուր խիղճն ու հայրենասիրութիւնք՝ որով այժմ հրապարակի վրայ կը սնապարծիք, չարթնցաւ երբէք. զի դուք ձեր պատառ մը հացը անոր խռովութեան մէջը կը փնտռէիք։ Ասանք ճարտասանութիւն չեն և ոչ ալ ենթադրութիւն. մեզ չհաւատացողը թող երթայ Կամարակապ Արամեան վարժարանի արձանագրութեան տոմարի 2, 12, 14, 17, 19, 31, 35 երեսները ուշադրութեամբ կարդայ։

Մեք՝ եթէ քննութիւն չեմք տուած մինչև հիմայ, վասն զի հանդիսաւոր քննութիւն տալու սկզբունքը չունիմք. բաց ձգած եմք դպրոցի դրուները, ուղղղը աղաստ է երբ կամի երթալ քննելու։ Մեք եթէ քննութիւն չեմք տուած՝ սակայն տասնի չափ քննիչներ՝ որոց մէջ մի եպիսկոպոս և երեք ուսեալ քահանայ և պաշտօնական մարմինք կար՝ խսպառ խայտառակեցին Ասլանեանի և քեզի պէս շահասէրի մը զրպարտութիւնները։

Դուք՝ Պ. Աստուր, որ Կամարակապ երեք տարի շարունակ հետզհետէ քննութիւն տուիք, շնորհ ըրէք ցուցնելու մեզ անոր արդիւնքը. չեմ ուզեր յիշել ես անոր Ա. և Բ. տարուան քննութիւններդ՝ որոնք այնչափ անշնան էին, մինչ զի այն ատենի քննիչներէ՝ որք Ազարիա և Փշտոֆճեան և այլք էին, վկայագիր մը չկրնալ առնելդ լաւ գիտեմ. սապէս քո տեսուչդ անգամ՝ Սարբեան Դրիդոր էֆ. Բ. տարի եղած քննութեան ապարդիւն ըլլալը ցաւօք սրտի յայտարարեց։ Սակայն թողում ասոնք և տուած եռամեայ քննութիւնդ՝ զոր Գորեանց, Փէրվազեան, Ազարիա, Խահուէճեան, Խոսրով, Զարեհ, Պէլուխեան անձամբ քննեցին և ձեր արդիւնք մը չունենալը ստորագրեցին և հաստատեցին անդ տմար դիտողութեան երես 1։ Եթէ դուք մեր բսածի հակառակը կուզէք ապացուցանել՝ մեք ձեզմէ ոչ պատմութիւն կուզենք և ոչ դիցաբանութիւն և ոչ դեղեցիկ բառեր իրարու հետ շարել. փաստ, ապացոյց և վկայութիւն կուզեմք, ինչպէս որ վարուած եմք մինչև հիմայ մեք։ Եթէ ունիք այդ քննիչներէ վկայութիւն մը, հրատարակեցէք զայն, և մեք այն ուսումնական անձանց վկայագիրը շատ աւելի կը յարգեմք՝ որոց սկզբունքը, խիղճն ու հայրենասիրութիւնը խիստ տարբեր է ձէրինէն։

Մեք՝ մինչև ցայսօր տեսչութեան պաշտօնը կատարելով, բաց ի Ասլանեաններու թշնամանաց ուրիշ փոխարինութիւն չեմք ունեցած. մեք՝ որ տարիներով ծունկերնիս կոտրած, դասախօսութիւններ բրած եմք, այն աշխատութիւններէ զատ, զորս դու անխոնջ և անուրանալի անուանած ես, եթէ այնչափ նախատանաց արժանացաք, ի՞նչ անուն պիտի տաս քեզի պէս թէ՛ նիւթապէս և թէ՛ բարոյապէս ազգի ՁԼաս տուող վարժապետի մը և քո պաշտած Բահաղին՝ որոյ զաւկներու եթէ ոսկորները կոտրտելու ըլլաս՝ անոնց մէջէն մեր քրտինքները կը վազեն։

Ա. Գոստանդեան Խ. Մեծգոյրեան

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եգիպտոսի մեր թղթակցէն ստացած ընդարձակ տեղեկութիւններս մեր ազգայնոցը հաղորդելն ամենակարևոր նկատելով կը փութամք համառօտաբար զետեղել աստ՝ ի գբրաւումն ուշադրութեան Ս. Յակոբեայ Վանուց միաբանութեան։

Եթովպական կառավարութիւնը որոշեր է մասնաւոր պաշտօնական մը ուղղել առ Մայր Աթոռն Արարատայ և խնդրել ընդհանուր լուսաւորչականաց Ծայրագոյն և Վեհափայլ Գատրիարք Տ. Տ. Գէորգ Սրբազան Կաթողիկոսէն՝ որ 20ի չափ ուսումնական վարդապետներ և 4 եպիսկոպոս յանձնէ իրեն վասն կրօնական և ուսումնական բարեկարգութեան Եթովպական երկրին։

Զի՝ ուրեմն նոր վարժարան պիտի բացուի Եթովպիոյ զանազան կողմերը։

Այս վարժարանաց երեքն իգական և հինգն ալ արական սեռին պիտի յատկացուի։

Երկրին պաշտօնական լեզուն հայերէն գրաբառ լեզուի վերածելու համար նոր բացուելիք բոլոր վարժարանները նախ հայերէն լեզուն պիտի աւանդեն և ապա կարևոր նկատուած ուսմունքներն հայ լեզուաւ պիտի աւանդուին։ Դպրոցները ցերեկօթիկ պիտի ըլլան և հինգ տարեկան տղէն մինչև երեսուն տարեկան երիտասարդը պիտի ընդունին։ Յիշեալ վարժարանաց մէջ եթովպական լեզու բնաւ չի պիտի խօսուի և մինչև որ հայերէնի վարժութիւն գոյանայ՝ աշակերտք նշանացի կերպով պիտի բացատրեն իրենց միտքը։

Դպրոցաց մէջ հայերէն լեզուն

սովրող չափահասք հետզհետէ կառավարութեան պաշտօններու պիտի դրուին։

Ամուսնութիւնը կրօնական և քաղաքական պիտի ըլլայ, և բոլոր վարժարանաց դասատու և տնօրէններն 'ի դասուց կղերականաց պիտի ըլլան 'ի բաց առեալ զինուորական և բժշկական դպրոցները, որոնք մէկ տարի վերջը պիտի բացուին և անդ՝ հայ լեզուին վարժուող աշակերտներէն պիտի ընդունուին։

Անտարակոյս եմք որ Վեհափայլ Սրբազան Կաթողիկոսն ըստ խնդրաբաց Եթովպական կառավարութեան կարի յարմարաւոր անձինք կ'ընտրէ յիշեալ երկրին մէջ կրօնական, աղգային և ուսումնական դաստիարակութիւնն առատապէս տարածելու և հիմնապէս տպաւորեցնելու համար։

Մեր թղթակիցը կը յաւելու նաև թէ Եթովպացւոց կայսրը գոհարաղարդ խաչ մը պիտի ուղղէ այս առթիւ Նորին Վեհափառ Սրբազնութեան։

Եթովպական պատերազմն ընդ Եգիպտական իշխանութեան ցարդ կը շարունակի։ Եթովպացիք միշտ յաղթող կը գտնուին եղեր, հակառակ Ատենէն աստ ժամանած լուրերուն։ Այս յաղթութեանց պատճառը կըսէ մեր թղթակիցը, ոչ թէ Եթովպացւոց զինուորական կրթութիւն կամ ուսումն ունենալէ, զի Եթովպացիք ընդհանրապէս տգէտ են և անդաստիարակ, այլ՝ իրենց թշնամւոյն վըրայ անթիւ բազմութեամբ և յանկարծակի յարձակիլն է, որ կը շուարեցնէ եղեր զԵգիպտացիս։

Նոր-Էր

Կայսերական հրամանաւ՝ Տէֆթէրխանէի վերատեսուչ Ղալիպ պէյ վէզիրութեան աստիճանաւ Գանձուց պաշտօնեայ,

Գանձուց պաշտօնեայ Եուսուֆ փաշա Տէֆթէրխանէի վերատեսուչ անուանեցան։

Գերմանիայէն՝

Աղնիւ բարեկամ.·

Ըստ ձեր փափաքանաց թէև կուզէի երկարօրէն նկարագրել ձեզ Գերմանիոյ ուսանողաց կեանքը՝ որ կարի հետաքրքրական է, բայց այժըմ ժամանակ չունենալուս, միայն մենամարտութեան հանդէսը համառօտ կը գրեմ։

ՄԵՆԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՍՐՈՎ.

Արդէն Գերմանիոյ մէջ որ և է զէնքով մենամարտիլը խստիւ արդիլուած է. մանաւանդ ուսանողաց համար, որ եթէ այսպիսի մի պարագայի մէջ գտնուին, անմիջապէս կը վռնտուին համալսարանէն, և այնուհետև Գերմանիոյ սահմանին մէջ գըտնուած և ոչ մի համալսարան կարող կը լինին մտնել. բայց այս քաջ և արիւնկզակ ուսանողները միշտ առիթ և գաղտնի տեղ կորոնեն կռուելու։ Դեռ վերջին օրերս ես մի քանի մենամարտութեանց ներկայ գտնուեցայ։

Մենամարտողք իրենց կուրծքը և կոկորդը պատսպարելու համար, տեսակ մը հաստ կտաւէ լաթեր կը հագնին, աչ բաղուկնին պատսպարելու համար փողպատ կը կապեն, նոյնպէս աչքերնին հաստ և պինդ ապակիէ ակնոցով կը փակեն և միայն գլուխը իւր մասերով բաց կը թողուն։

Կռուողք այսպէս հագուելէն՝ ետքը, սուրերը ձեռքերնին դիմացէ դիմաց կը կայնին՝ կրկէսը կամ սահմանը կորոշեն և հրամանի կսպասեն։ Անկողմնապահները մէկ քով կայնած կը դիտեն որ, ոչ ինչ օրինազանցութիւն չի պատահի և ըստ երկոյ կռուին իրենց վճիռը տան։

Սրերը բաւական ծանր են, ինչպէս նաև թեւերնին փաթթուած լաթերը և որպէս զի թեւերնին չի յոգնի և արիւնին ծանրութենէն վար չիջնայ, «ղ-է» (1) մը կռուողին թեւը բարձր կը բռնէ մինչև որ կռիւն ըսկըսի. երբ նախասրահէն բուն կռուելու սրահը դան, աղուէս մը սուրը մեր ըմբիշին կը ներկայացնէ. նոյնպէս երկու կռուողներու փոխանորդները կամ երկրորդականները ձեռքերնին մէյմէկ սուր բռնած նոցա քով կը կենան, որոնցմէ մին կը պօռայ յանկարծ «կապեցէ՛ք սրերը»· կռուողք սրերը կը բռնեն, որոնց վրայէն և տակէն երկու փոխանորդները իրենց սրերը այնպէս մը կը բռնեն որ ճիշտ խաչ մը կը ձեւանայ, յետոյ միւս փոխանորդը կը պօռայ «կապուած են»· այս արարողութիւնը լմննալէն վերջ, առաջինը կը դոչէ «հապօն»։ Այս բառը կարտասանէ թէ ոչ, երկու փոխանորդք իրենց սրերը կը քաշեն և կը փախչին, թողլով միւսները իրենց ճակատագրին։

Վերջինները կսկսին սրերով իրար զարնել, մէկ ալ ի՞նչ կը տեսնես, մէկուն երեսը կամ քիթը կամ գլուխը և կամ ճակատը կը ճեղքի և արիւնը կսկսի գետինը ներկել··· չերկարեմ, երկու վայրկեան զարնուին թէ ոչ, կանգ կառնուն և բժիշկներ որ մօտն են, ստացուած վէրքերը կայծակի արագութեամբ կը քննեն, որոնք եթէ վտանգաւոր չեն, կռիւը կը շարունակուի, այնպէս որ եթէ վտանգաւոր վէրքեր չի լինին բոլոր կռուելու բոպէները իրարու վրայ հաշուած պէտք է ամբողջ 15 վարկեան լինին և ապա կը դադրի և բժիշկները կսկսին վէրքերը կարել, կարկտել, պատել և դարմանել. վերջը վիրաւորեալք կառքով տուն կը դնան և մինչև վէրքերնին լաւ մը չաղեկնայ, չեն համարձակիր դուրս ելնել, որովհետև եթէ նոր վէրք մը տեսնուի, իսկոյն բանտը կը դրուին թէ՛ վիրաւորեալը և թէ վիրաւորողը. բայց որո՞ւ հոգ, նոքա բանտէն ելլելէն անմիջապէս վերջ, նորէն կը կռուին։

Կը փութամ ասա ըսել որ Թիֆլիզցի կարիճ և հարուստ հայ ուսանող (բժիշկ) որ այս օրերս հոս եկաւ քննութիւն տալու, մի այդպիսի ընկերութեան մէջ եղած է, եօթն անդամ մենամարտած, ութը փոքր վէրքեր ստացած, 12 մեծ վէրքեր տըուած և մէկ ալ քիթ կտրած է. յայտնի է թէ քիթը նորէն՝ կարելով, առողջացուցած են։ Մեր այս Հայկայ թոռը լաւ հայերէն չի կրնար խօսիլ, բայց որովհետև այժմ մեր հայրենիս քոյին է, բաւական հայերէն խօսիլ սկսաւ։ Ուսանողաց իրարու հետ մենամարտիլն ալ միջին դարերէն մնացած է, և երկու պատճառի համար կը մենամարտին նախ՝ որ և է անձէ առ ուսանողս եղած թշնամանք կամ նախատինք, արդարութեան ատեանը հանել կամ համալսարանի վարչութեան մատնել, ուսանողական պատուին մեծ անարգանք է. ուստի մենամարտութեամբ իրենց վրէժը կը լուծեն։

Երկրորդ իրենց քաջութիւնը զինուց կրթութիւն ունենալնին և հայրենեաց զինուոր լինելու պատրաստութիւն ունենալնին ցուցնելու համար է, որ կը մենամարտին։

Կարծեմ այս երկու պատճառները բաւական են սոցա բռնած այս վատ ընթացքը արդարացնելու։

12 Մարտ 1876 Մնամ Ձերդ
Լենա ***

(1) Ըստ ուսանողաց «ղ-է» բառը կը նշանակէ նոր համալսարան մտնող ուսանող։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկայի միացեալ նահանգաց վերջին աշխարհահամարէն կը տեսնուի որ նոյն երկրին մէջ 2,660,000 ագարակ կայ, որոնց իւրաքանչիւրն իրարու վրայ կը պարունակէ 612 արտավար դեռին։ Այս ագարակներուն մէջ աշխատող մշակներն են 21,280,000։ Բոլոր ագարակներուն արժէքն է 1,852,600,000 Օսմանեան լիրա. իսկ անոնց մէջ գտնուած երկրագործական կահուց և մեքենայից արժէքն է 67,375,686 լիրա։ Բոլոր այս ագարակները 1870 ին տուին 761,000,000 քոռ եգիպտացորեն, 288,000,000 քոռ ցորեն, 282,000,000 քոռ վարսակ, 17,000,000 քոռ հաճար, 30,000,000 քոռ գարի, և 10,000,000 քոռ ուրիշ տեսակ մը ցորեն, և բայ ասոնցմէ 3,000,000 հակ բամբակ, (իւրաքանչիւր հակը 145 քաշ,) իբր 10,000,000 քաշ կտաւ և 9,500,000 քաշ կանեփ։ Հողատեարք հնձեցին նաև իբր 20,000,000,000 քաշ խար, 9,000,000 քաշ տեսակ մը տերև, որով կը խմորուի պիրա կոչուած հացը, 27,000,000 քաշ որիզ, 90,000,000 քաշ ծխախոտ, 8,000,000 քաշ շաքար, 8,500,000 քաշ շաքարի օշարակ, 10,500,000 քաշ շաքար մոլ կոչուած ծառին հիւթէն, և 143,000,000 քոռ վաթաթէս։ Ասոնք են Ամերիկայի կարևոր բերքերէն ոմանք, և կը ցուցնեն թէ աշխարհիս վրայ չկայ երկիր մը որ գետնին, կլիմային և բերքերուն զանազանութեան կողմանէ գերազանց է քան զԱմերիկա։

Ա-երոբէր

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

ԳՐԱԽՏՔ ԸՆՏԱՆԵՔՔ

ԵՐԿԱՍԻՐԵԱՅ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

Խրիմեան Սրբազանի դրչէն ելած սոյն ընտիր գործը որ ամուսնական կենաց քաղցրութիւնը կը նկարագրէ և նորա ներդաշնակութիւնը խանդարող պատճառաց իմաստուն դարմաններ կը ցուցնէ, ամէն կարդի ընտանեաց ուշի ուշով ընթերցմանն արժանի է։

Կը դտնուի Ս. Ղ. Եաղմաճեան դրատունը Եէնի ճամի փողոց թիւ 8 և ուրիշ դրավաճառաց քով.

Գին 1 ֆրանգ 75 սանթիմ։

ՆԱԽԱՊԱՏՐԻԳ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ

եւ

ԱՐՈՒԵՍՏՈՑ

Ազգային դպրոցներու համար

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ

ՀԱՆԳՈՒՅՑԵԱԼ ՑԱԿՈԲ Ց. ՄԿՐՏԱՆ

Նախկին աշակերտ Ա.

Նուսպար-Շահնազարեան վարժարանին.

Սոյն գրկոյքը որուն մէջ կը պարունակին աշխարհագրական, բնագիտական, արուեստից և ճարտարութեանց, բնական պատմութեան, թուագիտութեան, չափոց և դրամոց, օրացոյցի կարեւոր դիտելիքներ, խիստ պարզ և դիւրընտել ոճով գրուած, իւր տեսակին մէջ առաջինն ըլլալով, թէ՛ մանչ և թէ՛ աղջիկ տըղայոց յարմար և օգտակար դասագիրք մ'է։

Մանկահասակ բայց բանգէտ հեղինակը տղայոց հետ խօսելու ատեն այնպիսի կոկիկ լեզուաւ և դրաւիչ ոճով մը կը խօսի, որ տղայոց զուարճալի բայց օգտակար դասեր ուսուցանելու ատեն անոնց սիրտն ու միտքն ալ կը հրահանգէ։

Մայրաքաղաքիս և գաւառաց վարժարաններու աշակերտք մեծ օգուտ կրնան քաղել ասկէ, զուարճալիին հետ օգտակարն ու դեղեցիկն ալ ուսանելով։

Կը ծախուի ի գրատան Փարիզու և Մէրճան Սրապեան Պաղտասար աղայի խանութը։

Կաշեկազմ գին 8 ղրշ.

ԳՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆ

եւ

ԼՈՒՏԵՐԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՏԵՏՐ

Հինգ վեց եւ եօքներորդ

Սոյն երկասիրութիւնը որ Տիգրան էֆէնտի Գափամաճեանի դրչէն ելած է, Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ դաւանութեան և աւանդութեան և միանգամայն նորաղանդից քմածին մոլորութեանց ճշդիւրտ մէկ պատկերն է, արժանի ընթերցման։

Ամեն Հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի ի գին հարիւր փարայ։

ՏՕՐԹՈՐ ՓԱՓԱՋԵԱՆ

Պատիւ ունի ծանուցանել թէ պատրաստ է իրեն դիմող հիւանդները դարմանել, ամէն երեքշաբթի և շաբաթ, ժամը 3–5 Սամաթիա Հայկական ընկերութեան քաղինոյին դէմը Մ. Ճիվանին դեղարանը. և ժամը 8–10 Սուլթան Ահմէտ տիվան եօլու Մ. Ժորժ Ծանիդիտիսի դեղարանը թիւ 128։

Լրագիրս ձեռքէ կը ծախուի կամուրջին գլուխը պարագան, սուէի Պ. Պօղոսին խանութը և կամուրջին վրայ լրագրավաճառներու քով։

ՏՆՕ–ԽՄԲ. ՏԷՐ
Մ. Ց. ՄԵԼԻՔԵԱՆ Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. Ս. Ղ. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ
Ռիզափաշա խան թիւ 3